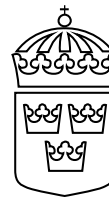


Regeringens proposition

2020/21:35



Regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden

Prop.
2020/21:35

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 14 oktober 2020

Stefan Löfven

Lena Hallengren
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Regeringen anser att tryggheten för placerade barn och unga behöver stärkas. Flera åtgärder har nyligen vidtagits i detta syfte. Den 29 april 2020 beslutades att ge en utredare i uppdrag att utreda hur principen om barnets bästa kan stärkas i samband med bedömningen av om vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, ska upphöra. Den 11 juni 2020 beslutade regeringen att ge Socialstyrelsen i uppdrag att under perioden 2020–2022 genomföra kunskapshöjande insatser inom familjehemsvården om bl.a. nationella adoptioner.

I en remiss till Lagrådet har riksdagens socialutskott den 23 juni 2020 beslutat inhämta Lagrådets yttrande över två lagförslag för att öka tryggheten för placerade barn och unga. Regeringen anser att det krävs ytterligare lagändringar för att stärka tryggheten för placerade barn och unga. I denna proposition föreslår därför regeringen ändringar i socialtjänstlagen (2001:453) och i LVU som innebär att socialnämnden har en skyldighet att, efter det att barnet varit placerat i samma familjehem under tre år, överväga frågan om vårdnadsöverflyttning årligen. I propositionen föreslås även att det ska införas särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden i mål och ärenden enligt LVU. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas som offentligt biträde.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 mars 2021.

Innehållsförteckning

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	4
2.2	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	6
3	Ärendet och dess beredning	7
4	Regelbundna överväganden om vårdnadsöverflyttning	8
4.1	Socialnämnden ska verka för att barn och unga växer upp under trygga förhållanden	8
4.2	Vård enligt LVU	9
4.3	Gällande regler om vårdnadsöverflyttning vid placering av barn	10
4.4	Pågående åtgärder för att öka tryggheten för placerade barn och unga	11
4.5	Övervägande av vårdnadsöverflyttning ska efter viss tid ske årligen	12
5	Socialnämndens skyldighet att överväga vården bör inte ändras	18
6	Särskilda lämplighetskrav ställs på det offentliga biträdet	22
7	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	28
8	Konsekvenser	29
8.1	Ekonomiska konsekvenser	29
8.2	Konsekvenser för barn	30
8.3	Konsekvenser för jämställdheten	31
8.4	Övriga konsekvenser	31
9	Författningskommentar	32
9.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	32
9.2	Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	34
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård – förslag till ny LVU (SOU 2015:71) i relevanta delar	36
Bilaga 2	Betänkandets lagförslag i relevanta delar	37
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanserna	40
Bilaga 4	Lagrådets yttrande	42
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 oktober 2020	43

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2020/21:35

Regeringens förslag:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs att 13 och 39 §§ lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 §¹

Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.

Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

När den unge har varit placerad i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

När den unge har varit placerad i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. *Därefter ska frågan övervägas årligen.*

39 §²

I mål och ärenden om beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a §, fortsatt omhändertagande enligt 9 a §, upphörande av fortsatt omhändertagande enligt 9 b §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 §, upphörande av flyttningsförbud enligt 26 §, utreseförbud enligt 31 a §, upphörande av utreseförbud enligt 31 c § eller tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Till offentligt biträde för den unge får endast den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget.

¹ Senaste lydelse 2012:777.

² Senaste lydelse 2020:352.

Behövs offentligt biträde både för den unge och för dennes vårdnads-
havare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga
intressen mellan dem.

Vid överklagande enligt 42 § ska offentligt biträde förordnas för den
som är under 15 år och som åtgärden avser, om det inte måste antas att
behov av biträde saknas.

Offentligt biträde förordnas av
den domstol som handlägger målet.
I ärenden hos socialnämnd *eller*
social distriktsnämnd förordnas
offentligt biträde av förvaltnings-
rätten.

Offentligt biträde förordnas av
den domstol som handlägger målet.
I ärenden hos socialnämnd för-
ordnas offentligt biträde av förvalt-
ningsrätten.

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2021.

2.2 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 8 § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap. 8 §¹

Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.

När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. *Därefter ska frågan övervägas årligen.*

Denna lag träder i kraft den 1 mars 2021.

Den 12 juli 2012 gav regeringen en särskild utredare i uppdrag att göra en översyn av bestämmelserna i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, samt analysera behovet av förändringar och förtydliganden av regelverket (dir. 2012:79). Syftet med utredningen var bl.a. att ytterligare stärka barnrättsperspektivet och rättssäkerheten för barn och unga som tvångsvårdas enligt LVU samt att bidra till kvalitetsutveckling inom den sociala barn- och ungdomsvården, med särskilt fokus på tvångsvård. Den 19 juni 2013 beslutade regeringen att komplettera utredningens uppdrag med att också omfatta en översyn av olika placeringsalternativ för barns och ungas boende, vård och fostran enligt socialtjänstlagen (2001:453) och LVU samt lämna förslag till fler alternativ än vad som finns i dag. Tilläggsuppdraget redovisades i februari 2014 genom delbetänkandet Boende utanför det egna hemmet – placeringsformer för barn och unga (SOU 2014:3). Den 12 juni 2014 kompletterades uppdraget med en översyn av hur långsiktighet och stabilitet i större utsträckning kan säkerställas för barn som är eller bedöms bli långvarigt placerade (dir. 2014:87).

Den 26 juni 2015 överlämnade utredningen slutbetänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård – Förslag till ny LVU (SOU 2015:71). I betänkandet lämnades förslag bl.a. till en ny lag med särskilda bestämmelser om vård av unga. En sammanfattning av betänkandet i relevanta delar finns i *bilaga 1*. Utredningens lagförslag i relevanta delar finns i *bilaga 2*. Betänkandet har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En remissammanställning finns tillgänglig i Socialdepartementet (S2015/04694). Riksdagens socialutskott beslutade den 23 juni 2020 att inhämta Lagrådets yttrande över två lagförslag från utredningen för att öka tryggheten för placerade barn och unga. I denna proposition behandlas ytterligare förslag från slutbetänkandet, vilka avser socialnämndens skyldighet att överväga frågan om vårdnadsöverflyttning regelbundet, att ersätta socialnämndens skyldighet att överväga vården med en rapporteringsskyldighet, samt att införa särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 24 september 2020 att inhämta Lagrådets yttrande över lagförslag som är likalydande med lagförslagen i denna proposition. Lagrådet lämnar förslagen utan erinran. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 4*.

4 Regelbundna överväganden om vårdnadsöverflyttning

4.1 Socialnämnden ska verka för att barn och unga växer upp under trygga förhållanden

Den 1 januari 2020 trädde lagen (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter i kraft. Den nya lagen innebär ett förtydligande av att domstolar och rättstillämpare ska beakta de rättigheter som följer av FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen). I artikel 3 i barnkonventionen fastslås principen om barnets bästa. Principen om barnets bästa återfinns även i en rad olika bestämmelser i den svenska lagstiftningen. Bland annat framgår det av 1 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, att vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa särskilt beaktas och vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- eller behandlingsinsatser för barn ska vad som är bäst för barnet vara avgörande. En liknande bestämmelse finns i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, där det av 1 § femte stycket framgår att vid beslut enligt lagen ska vad som är bäst för den unge vara avgörande.

Enligt 5 kap. 1 § SoL ska socialnämnden verka för att barn och unga växer upp under trygga och goda förhållanden. Nämnden ska i nära samarbete med hemmen sörja för att barn och unga som riskerar att utvecklas ogynnsamt får det skydd och stöd som de behöver och, om barnets eller den unges bästa motiverar det, vård och fostran utanför det egna hemmet. Socialnämnden ska sörja för att den som behöver vårdas eller bo i ett annat hem än det egna placeras i familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende. Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård (6 kap. 1 § SoL). Socialnämnden ska i fråga om barn som vårdas i ett familjehem, jourhem, annat enskilt hem, stödboende eller hem för vård eller boende medverka till att de, förutom god vård och fostran, också i övrigt får gynnsamma uppväxtförhållanden och verka för att de får lämplig utbildning och den hälso- och sjukvård som de behöver. Socialnämnden ska även lämna vårdnadshavarna och föräldrarna råd, stöd och annan hjälp som de behöver (6 kap. 7 § SoL). Vidare ska socialnämnden noga följa vården av de barn och unga som vårdas i ett familjehem, jourhem, stödboende eller hem för vård eller boende främst genom regelbundna personliga besök i det hem där barnet eller den unge vistas, enskilda samtal med den unge, samtal med den eller dem som tagit emot barnet eller den unge i sitt hem och samtal med vårdnadshavarna. Socialnämnden ska särskilt uppmärksamma barnets eller den unges hälsa, utveckling, sociala beteende, skolgång samt relationer till anhöriga och andra närstående (6 kap. 7 b § SoL och 13 a § LVU). Att noga följa och stödja de barn som omhändertagits för samhällsvård är en av den sociala barn- och ungdomsvårdens viktigaste uppgifter (prop. 2012/13:10 s. 76). När vård ges i ett familjehem, stödboende eller hem för vård eller boende ska det finnas en av socialnämnden särskilt utsedd socialsekreterare som ansvarar för kontakterna med barnet eller den unge. Socialsekreteraren ska besöka

4.2 Vård enligt LVU

SoL bygger på frivillighet, och insatser till barn och unga ska i första hand ges med stöd av den lagen. Om det inte är möjligt eller tillräckligt med frivilliga insatser, ligger det inom socialnämndens ansvar att överväga om barnet eller den unge har behov av vård enligt LVU. LVU är en tvångslagstiftning som kompletterar SoL. Av 1 § LVU framgår att den som är under 18 år ska beredas vård om någon av de situationer som anges i 2 eller 3 § föreligger och det kan antas att behövlig vård inte kan ges den unge med samtycke av den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne och, när den unge fyllt 15 år, av honom eller henne själv. Vård med stöd av 3 § får även beredas den som har fyllt 18 år men inte 20 år, om sådan vård med hänsyn till den unges behov och personliga förhållanden i övrigt är lämpligare än någon annan vård och det kan antas att behövlig vård inte kan ges med den unges samtycke.

Av 2 § LVU följer att vård ska beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas. Av 3 § första stycket följer att vård också ska beslutas om den unge utsätter sin hälsa eller utveckling för en påtaglig risk att skadas genom missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet eller något annat socialt nedbrytande beteende. Vidare ska vård, enligt 3 § andra stycket, beslutas om den som dömts till sluten ungdomsvård enligt 32 kap. 5 § brottsbalken vid verkställighetens slut bedöms vara i uppenbart behov av fortsatt vård för att inte löpa sådan risk som avses i 3 § första stycket LVU.

Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas (13 § första stycket LVU). Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning (13 § första andra stycket LVU).

När vård med stöd av LVU inte längre behövs ska socialnämnden, enligt 21 § LVU, besluta att vården ska upphöra. Nämnden ska noga förbereda den unges återförening med den eller dem som har vårdnaden om honom eller henne. Vård som har beslutats med stöd av 2 § ska dock upphöra senast när den unge fyller 18 år och vård som har beslutats med stöd av 3 § ska upphöra senast när den unge fyller 21 år.

Enligt Socialstyrelsens statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2019 var 6 045 barn placerade enligt LVU (inklusive omedelbart omhändertagande) den 1 november 2019. Av dessa var 3 236 pojkar och 2 809 flickor. Brister i hemmiljön utgör den vanligaste grunden för beslut om vård med stöd av LVU. Majoriteten av de barn som får vård med stöd av LVU placeras i familjehem. Den 1 november 2019 var 4 007 barn placerade i familjehem (inklusive nätverkshem och jourhem) med stöd av LVU.

4.3 Gällande regler om vårdnadsöverflyttning vid placering av barn

Barn har rätt till omvårdnad, trygghet och en god fostran (6 kap. 1 § föräldrabalken, förkortad FB). Av 6 kap. 2 § FB följer att ett barn står under vårdnad av båda föräldrarna eller en av dem, om inte rätten har anförtrott vårdnaden åt en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Vårdnaden om ett barn består till dess att barnet fyller 18 år. Den som har vårdnaden om ett barn har ett ansvar för barnets personliga förhållanden och ska se till att barnets behov av omvårdnad, trygghet och god fostran blir tillgodosedda. Barnets vårdnadshavare svarar även för att barnet får den tillsyn som behövs med hänsyn till barnets ålder, utveckling och övriga omständigheter samt ska bevaka att barnet får tillfredsställande försörjning och utbildning. I syfte att hindra att barnet orsakar skada för någon annan ska vårdnadshavaren vidare svara för att barnet står under uppsikt eller att andra lämpliga åtgärder vidtas.

I FB regleras under vilka förutsättningar som domstolen kan besluta om att vårdnaden ska flyttas över till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Av 6 kap. 7 § första stycket FB följer att om en förälder vid utövandet av vårdnaden om ett barn gör sig skyldig till missbruk eller försummelse eller i övrigt brister i omsorgen om barnet på ett sätt som medför bestående fara för barnets hälsa eller utveckling ska rätten besluta om ändring i vårdnaden. Av bestämmelsens andra stycke framgår det att om barnet står under båda föräldrarnas vårdnad och det som sägs i första stycket gäller en av dem, ska rätten anförtro vårdnaden åt den andra föräldern ensam. Brister också den föräldern i omsorgen om barnet på det sätt som sägs i första stycket, ska rätten flytta över vårdnaden till en eller två särskilt förordnade vårdnadshavare. Överflyttning på grund av förälders olämplighet torde endast undantagsvis aktualiseras om barnet inte dessförinnan beretts vård enligt LVU. Det är först när en återförening långvariga och omfattande insatser inte kan komma till stånd som det kan bli fråga om att ändra vårdnaden med stöd av bestämmelserna i 6 kap. 7 § (prop. 1981/82:168 s. 68).

Av 6 kap. 8 § FB följer att om ett barn stadigvarande har vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet och det är uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till dem som tagit emot barnet, ska domstolen utse dessa till särskilt förordnade vårdnadshavare för barnet. Bestämmelsen syftar till att förhindra att barn som har rotat sig i ett familjehem blir uppryckta från en miljö där de har funnit sig tillrätta och känner en större trygghet och känslomässig förankring än i det tidigare hemmet (prop. 1981/82:168 s. 70). Det finns ingen absolut tidsgräns för när ett barn kan anses ha vårdats stadigvarande i ett familjehem. Av förarbetena följer dock att vårdnaden kan flyttas över först när barnet rotat sig i familjehemmet och funnit sig tillrätta där. Vidare konstateras att en placering av ett barn i ett familjehem som utgångspunkt bör inriktas på att få till stånd en återförening av barnet och föräldrarna även om arbetet med återförening kan ta lång tid. I vissa fall kan det emellertid stå klart att det är bäst för barnet att stanna kvar i familjehemmet (prop. 1981/82:168 s. 39).

och 40). Avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge är enligt 6 kap. 2 a § FB barnets bästa.

Frågor om vårdnadsöverflyttning enligt 6 kap. 8 § FB prövas på talan av socialnämnden (se 6 kap 8 § andra stycket FB). En överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § FB innebär att ansvaret för barnets personliga förhållanden och för att barnets behov av omvårdnad, trygghet och en god fostran tillgodoses flyttas över på den eller dem som ska ta över vårdnaden (se 6 kap 1 och 2 §§ FB). Föräldrarna är fortsatt underhållsskyldiga och barnet har som huvudregel fortfarande rätt till umgänge med sina föräldrar.

Socialnämnden har en lagstadgad skyldighet att, när barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § FB. Detta gäller både när ett barn har placerats med vårdnadshavarnas samtycke och när ett barn placerats med stöd av LVU (se 6 kap. 8 § andra stycket SoL och 13 § tredje stycket LVU). Bestämmelserna om socialnämndens skyldighet att överväga frågan om vårdnadsöverflyttning infördes för att möjligheterna till överflyttning av vårdnaden ansågs ha utnyttjats i alltför liten utsträckning. I förarbetena uttalas att överflyttning av vårdnaden skapar bättre möjligheter för kontinuitet och trygghet i vården. Vidare påpekas att det kan anses rimligt, mot bakgrund av att de flesta barn som blir kvar länge i vården placerats i åldern noll till tre år, att ett övervägande görs när barnet varit placerat i tre år i samma hem (prop. 2002/03:53 s. 86). Det finns inget som hindrar att nämnden överväger frågan om vårdnadsöverflyttning innan placeringen varat i tre år (se bet. 2002/03:SoU15 s. 49).

4.4 Pågående åtgärder för att öka tryggheten för placerade barn och unga

Enligt beslut den 29 april 2020 har Socialdepartementet uppdragit åt en utredare att utreda hur principen om barnets bästa kan stärkas i samband med bedömningen av om vård enligt LVU ska upphöra. Utredaren har även i uppdrag att utreda om det finns behov av att tidigarelägga socialnämndens skyldighet att överväga om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § FB, om det bör införas en skyldighet för socialnämnden att följa upp barns situation efter det att en placering enligt SoL eller LVU har upphört samt om det bör införas en möjlighet för socialnämnden att besluta att en vårdnadshavare eller förälder ska uppvisa resultat av prov för kontroll av påverkan av narkotika, alkoholhaltiga drycker m.m. i samband med umgänge, men även i samband med vårdens upphörande (S2020/03820). Regeringen gav den 11 juni 2020 Socialstyrelsen i uppdrag att under perioden 2020–2022 genomföra kunskaphöjande insatser om nationella adoptioner m.m. inom familjehemsvården (S2020/05272). I uppdraget ingår att stödja kommunerna när de utvecklar sitt arbete med att rekrytera familjehem i syfte att nå ut till fler och en större bredd av familjehem. Frågor om adoption, vårdnadsöverflyttning och familjehemets inställning till en varaktig relation kan behöva uppmärksammas redan i rekryteringsprocessen. Välfungerande familjehem utgör en stark skyddsfaktor för placerade barn och det är därför viktigt att det finns en god

4.5 Övervägande av vårdnadsöverflyttning ska efter viss tid ske årligen

Regeringens förslag: Den skyldighet som socialnämnden har att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken när den unge har varit placerad i samma familjehem under tre år, ska kompletteras med en skyldighet för socialnämnden att även efter denna tidpunkt årligen överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen föreslår också att de fortsatta övervägandena om överflyttning av vårdnaden ska ske i samband med rapporteringen av barnets vård.

Remissinstanserna: Majoriteten tillstyrker eller har inte någon invändning mot utredningens förslag. *Göteborgs universitet* är positivt till utredningens förslag men påpekar att vårdnadsöverflyttning inte kan genomföras rutinmässigt och att vårdnadsöverflyttning inte passar i alla sammanhang även om barnet har varit placerat i mer än tre år i samma familjehem. *Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd* understryker att ett fungerande umgänge inte kan vara ett formellt hinder för en vårdnadsöverflyttning och att det finns barn som behöver ha kontakt med sina föräldrar för att må bra. Det innebär dock inte att föräldrarna alltid kan eller är lämpliga att ha den juridiska vårdnaden om barnet. *Kvinnors nätverk* lyfter vårdnadshavarnas bristande förmåga att sätta barnets bästa i främsta rummet som skäl till vårdnadsöverflyttning samt vikten av att socialnämnden använder möjligheten att ansöka om vårdnadsöverflyttning.

Barnombudsmannen anser att s.k. öppen adoption också ska övervägas jämte vårdnadsöverflyttning när barnet har varit placerat i familjehem i tre år, och *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser att bedömningar om vårdnadsöverflyttning i ärenden om våld behöver synliggöras mer och att det är viktigt att synliggöra möjligheten till vårdnadsöverflyttning även i andra situationer och där barnet är äldre. I de fallen finns sällan ett familjehem som kan ta över vårdnaden om barnet utan för dem skulle det behövas rutiner i kommunen kring särskilda förordnade vårdnadshavare.

Ett par remissinstanser påpekar att det saknas en problematisering kring de allmänna förutsättningarna för överflyttning av vårdnad. Bland annat anser *Linköpings universitet (medicinska fakulteten)* att en diskussion behöver föras över möjliga hinder mot vårdnadsöverflyttning och hur de kan undanröjas och menar att familjehemmen övertar socialtjänstens funktioner och kan förlora det juridiska, ekonomiska och praktiska stödet som socialtjänsten utgör och att det kan finnas skäl att skapa och öppna möjligheter för socialtjänsten att kvarstå med olika funktioner i de fall där föräldrarna är svåra att samarbeta med. Även *Malmö kommun* saknar en problematisering kring att familjehem inte vill ta över vårdnaden. Det kan

enligt kommunen bero på att de inte vill vara utan det stöd som socialtjänsten kan erbjuda när det gäller kontakt och samarbete med föräldrarna, men det kan även handla om en oro att inte få stöd i framtiden och att behöva stå som motpart i framtida vårdnadstvister om barnet. Enligt Malmö kommun krävs en mer genomgripande översyn av förutsättningar och hinder för att underlätta för familjer som önskar ta över vårdnaden.

I fråga om att socialnämnden enligt dagens bestämmelser i SoL och LVU ska överväga frågan om vårdnadsöverflyttning när den unge varit placerad i samma familjehem under tre år framför *Södertälje kommun* att tre år är en lång tid och anser att tiden skulle kunna kortas ner.

Riksförbundet för Familjers Rättigheter ser stora risker för att samhällsvården kan komma att arbeta för att tillfredsställa behov och intressen hos familjehemsföräldrarna snarare än att fokusera på samverkan och vad som är livslångt bäst för barnet. För att uppmärksamma dessa risker föreslås vissa begränsningar i form av att späda barn inte får placeras hos barnlösa och en gräns för hur många barn som får tas emot i ett familjehem. Riksförbundet föreslår även att det utvecklas en ny form av familjestöd där en familj utgör stöd för både barnet och vårdnadshavarna och blir som en utvidgad del av ett större stödsystem, där fokus är på samverkansperspektivet, där barnets bästa tillgodoses genom samarbete och förenande insatser.

Skälen för regeringens förslag

Tryggheten för placerade barn behöver öka

Utredningen har bland annat föreslagit att det ska tydliggöras i lagstiftningen vad nämnden särskilt ska beakta när nämnden överväger om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning. Utredningen har också föreslagit att det bör införas en skyldighet för nämnden att, efter det att barnet varit placerat i samma familjehem under tre år, årligen överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning. Vidare föreslås det i slutbetänkandet att en vårdplan som gäller barn ska revideras senast när barnet har varit placerat i två år och att vårdplanen vid denna tidpunkt, om det inte möter särskilda hinder, särskilt ska avse barnets långsiktiga boende. Utredningen föreslår också att det ska införas särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden i mål och ärenden enligt LVU.

Genom remissen Ökad trygghet för placerade barn och unga beslutade riksdagens socialutskott den 23 juni 2020 att inhämta Lagrådets yttrande över två lagförslag för att öka tryggheten för placerade barn och unga. Socialutskottet föreslår, i enlighet med utredningens förslag, dels att det ska tydliggöras i lagstiftningen vad socialnämnden särskilt ska beakta när nämnden överväger om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning, dels att vårdplanen ska revideras efter två år och att vårdplanen vid denna tidpunkt, om det inte möter särskilda hinder, särskilt ska avse barnets långsiktiga boende. Lagrådet har yttrat sig över förslagen (se Lagrådets yttrande den 29 juni 2020, LGR 2020/84).

Regeringen anser att tryggheten för barn och unga som placeras behöver stärkas. För det krävs ytterligare lagändringar utöver dem som socialutskottet har lagt fram. De lagändringar som regeringen föreslår kan genomföras oberoende av socialutskottets förslag, även om de i vissa delar avser

samma paragrafer. Något behov av att invänta riksdagsbehandlingen av utskottets förslag ser regeringen därför inte.

Skyldigheten att efter viss tid överväga frågan om vårdnadsöverflyttning regelbundet bör regleras i lag

Barn som placeras i familjehem i tidig ålder eller som blir kvar under lång tid i samhällets vård måste få en så förutsägbar och trygg situation som möjligt. Dessa barn utvecklar i många fall en stark anknytning och relation till familjehemmet och kan behöva få stanna där. Intentionen i den svenska sociallagstiftningen är sedan länge att barn ska återförenas med sina föräldrar, när syftet med vården har uppnåtts. Barn som är placerade i familjehem är dock inte en homogen grupp och behoven kan skifta stort. I de allra flesta fall är återföreningsprincipen för barnets bästa, men inte alltid. Lagstiftningen innehåller vissa undantag från återföreningsprincipen och möjligheten att flytta över vårdnaden till familjehemmet enligt 6 kap. 8 § FB är ett sådant undantag. Av 6 kap. 8 § FB följer att om ett barn har stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet och det är uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till dem som tagit emot barnet, ska domstolen utse dessa till särskilt förordnade vårdnadshavare för barnet.

Enligt 6 kap. 8 § andra stycket SoL och 13 § tredje stycket LVU ska socialnämnden, när den unge varit placerad i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § FB. Av lagstiftningen framgår inte vad som bör gälla fortsättningsvis, om övervägandet inte leder till att socialnämnden ansöker om vårdnadsöverflyttning eller om domstolen inte beslutar om vårdnadsöverflyttning. Utredningen anser att det behöver klargöras att vårdnadsöverflyttning ska övervägas återkommande om ansökan inte görs i samband med övervägandet efter att barnet bott i samma familjehem under tre år. Utredningen föreslår därför att bestämmelserna SoL och LVU om socialnämndens skyldighet att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om vårdnadsöverflyttning när barnet varit placerat i samma familjehem under tre år ska kompletteras med en bestämmelse om att sådana överväganden därefter ska ske årligen i samband med rapporteringen av vården (se avsnitt 5 när det gäller utredningens förslag om rapportering av vården).

Enligt utredningen har antalet vårdnadsöverflyttningar till familjehemsföräldrar stadigt ökat, men sådana vårdnadsöverflyttningar förekommer ändå i relativt liten utsträckning sett till antalet barn som är långvarigt placerade i familjehem. Det saknas närmare uppgifter om hur denna utveckling har sett ut efter det att utredningen lämnade sitt slutbetänkande 2015. Uppgifter från Socialstyrelsens statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga visar att det 2019 rapporterades att vårdnadsöverflyttning skett till familjehemsföräldrar för 340 barn. För 2018 rapporterades att vårdnadsöverflyttning skett till familjehemsföräldrar för 369 barn, 2016 för 356 barn, 2014 för 285 barn och 2013 för 259 barn. För 2015 och 2017 saknas fullständiga uppgifter. Även om antalet vårdnadsöverflyttningar har ökat under åren 2013–2019 finns, mot bakgrund av det stora antalet barn som är placerade i familjehem (se avsnitt 4.2), skäl att anta att

socialnämnden inte överväger frågan om vårdnadsöverflyttning i den utsträckning som lagstiftningen ger utrymme för.

Av förarbetena till bestämmelsen i 6 kap. 8 § andra stycket SoL följer att det genom en överflyttning av vårdnaden skapas bättre möjligheter för kontinuitet och trygghet i vården. Att ett övervägande görs när barnet varit placerat i tre år i samma hem kan anses rimligt mot bakgrund av att de flesta barn som blir kvar länge i vården placerats i åldern noll till tre år. Tre år är då en lång tid satt i relation till barnets ålder och mognad. Det kan inte uteslutas att det kan behövas längre tid i familjehemmet för att barnet ska ha rotat sig så att det kan anses vara till barnets bästa att vårdnaden flyttas över till familjehemmet, men det är angeläget att detta sker regelbundet. Vidare framgår det av förarbetena att socialtjänsten noga bör väga skäl för och emot och noga motivera och dokumentera det ställningstagande man kommer fram till. Av vikt är att alltid beakta hur barnets umgänge med föräldrarna har sett ut och hur det fungerat. I enskilda fall kan det genom praktiska hinder, t.ex. vistelse i fängelse, uppstå en situation som innebär långa familjehemsvistelser utan att grundanknytningen till föräldern bryts. Sådana omständigheter bör beaktas. I förarbetena betonas även att det är det enskilda barnets bästa som ska vara avgörande vid dessa ställningstaganden (prop. 2002/03:53 s. 86).

Av förarbetena framgår således att det kan behövas längre tid i familjehemmet än tre år för att det ska anses vara till barnets bästa att vårdnaden flyttas över till familjehemmet, men det nämns inte hur nämnden fortsatt ska bevaka frågan om vårdnadsöverflyttning efter det att den unge varit placerad i samma familjehem under tre år, annat än att det ska ske regelbundet.

Den 1 november 2006 beslutade Socialstyrelsen om allmänna råd om socialnämndens ansvar vid behov av ny vårdnadshavare (SOSFS 2006:20). De allmänna råden togs oförändrade över av Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (se HSLF-FS 2017:47) i samband med att myndigheten tog över ansvaret för frågorna. I de allmänna råden anges att om socialnämnden vid övervägandet som görs när barnet varit placerat i tre år i samma hem kommer fram till att det inte finns skäl att påbörja en utredning om att flytta över vårdnaden bör förnyade överväganden göras varje gång en prövning görs av om vården med stöd av 3 § LVU ska upphöra och ett övervägande görs av om vården enligt socialtjänstlagen eller med stöd av 2 § LVU fortfarande behövs.

Även om förarbetena ger stöd för att socialnämnden, efter det att barnet varit placerad i samma familjehem under tre år, ska överväga frågan om vårdnadsöverflyttning regelbundet, framgår det inte där inom vilket tidsintervall sådana överväganden bör ske. Regeringen anser att det av lagstiftningen behöver framgå inom vilket tidsintervall som socialnämnden har en skyldighet att överväga frågan om vårdnadsöverflyttning efter det att barnet varit placerat i tre år. En tydlig lagstiftning i detta avseende kan bidra till att frågan övervägs i den utsträckning som lagstiftningen ger utrymme för. Det kan i sin tur medföra att fler fall kan komma under domstolens prövning och att vårdnadsöverflyttningar kan komma till stånd i fler fall där förutsättningarna är uppfyllda, vilket skulle öka tryggheten för fler placerade barn. Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns behov av att reglera frågan i lag.

Tre år är en lång tid för ett barn sett i relation till barnets ålder och mognad. Efter tre år i samma familjehem har många barn utvecklat en stark anknytning och relation till familjehemmet och det bör i de flesta fall finnas tillräckligt med underlag för att bedöma barnets långsiktiga boende. De återkommande övervägandena bör därför kunna ske med relativt täta intervall. Regeringen anser dock, i enlighet med utredningen, att det inte är rimligt att reglera att övervägandena ska ske med så täta intervall som en gång i halvåret. Regleringen bör i stället innefatta att sådana överväganden ska göras årligen. Regeringen vill understryka att utgångspunkten fortfarande är att överväganden om vårdnadsöverflyttning ska göras så snart det finns ett behov. Det kan innebära att övervägandena behöver göras oftare än en gång per år.

Sammanfattningsvis anser regeringen att bestämmelserna om socialnämndens skyldighet att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § FB när barnet har varit placerad i samma familjehem under tre år, ska kompletteras med en skyldighet för socialnämnden att även efter denna tidpunkt årligen överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden.

Enligt utredningen bör de årliga övervägandena ske i samband med att den särskilda socialsekreteraren rapporterar till nämnden om hur barnets behov tillgodoses, hur vårdnadshavarens förhållanden utvecklar sig och, om vården ska fortsätta, hur den ska inriktas och utformas (se utredningens förslag i avsnitt 5). Enligt regeringens mening är det inte lämpligt att i lag reglera om i vilket sammanhang överväganden om vårdnadsöverflyttning bör ske. Utgångspunkten behöver alltså vara att sådana överväganden sker så snart det finns ett behov, men efter viss tid årligen, dvs. minst en gång per år. Även om det finns goda skäl för att de fortsatta övervägandena bör ske i samband med att nämnden överväger om vården fortfarande behövs och hur den bör inriktas och utformas enligt 6 kap. 8 § första stycket SoL och 13 § första stycket LVU eller i samband med att nämnden prövar om vården ska upphöra enligt 13 § andra stycket LVU, skulle lagstadgade krav om detta kunna medföra att frågan inte övervägs så snart det finns ett behov.

Ytterligare förändringar i regleringen om vårdnadsöverflyttning föreslås inte

Regeringen instämmer med både *Göteborgs universitet* och *Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd*, som påpekar att vårdnadsöverflyttningar inte bör genomföras rutinmässigt. Regeringen anser inte att förslaget kommer att leda till rutinmässiga vårdnadsöverflyttningar. Däremot anser regeringen att förslaget kommer att bidra till att frågan övervägs i större utsträckning, vilket kan bidra till att vårdnadsöverflyttningar kan komma till stånd i fler fall där förutsättningarna är uppfyllda och därigenom öka tryggheten för placerade barn. *Linköpings universitet* och *Malmö kommun* efterlyser en problematisering kring de hinder som finns för vårdnadsöverflyttning och efterlyser en mer genomgripande översyn av förutsättningar och hinder för att underlätta för familjer som önskar ta över vårdnaden. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* anser att bedömningar om vårdnadsöverflyttning även i andra situationer och där barnet är äldre bör synliggöras. Som anges ovan beslutade regeringen den 11 juni 2020

att ge Socialstyrelsen i uppdrag att under perioden 2020–2022 genomföra kunskapshöjande insatser inom familjehemsvården om bl.a. nationella adoptioner, för att stärka tryggheten och stabiliteten för familjehemsplacerade barn (S2020/05272). Frågor om t.ex. vårdnadsöverflyttning vid rekrytering av familjehem utgör en del i uppdraget. Det pågår således arbete som på olika sätt syftar till att belysa frågan om överflyttning av vårdnaden ytterligare och som inkluderar de perspektiv som dessa remissinstanser nämner. Det finns därför inte anledning att inom ramen för nuvarande lagstiftningsarbete ytterligare behandla dessa frågor.

Barnombudsmannen anser att även s.k. öppen adoption ska övervägas jämte vårdnadsöverflyttning när barnet har varit placerat i familjehem i tre år. Öppna adoptioner, dvs. adoptioner där den adopterade har kontakt med de ursprungliga föräldrarna, är inte reglerade i Sverige. Den svenska lagstiftningen hindrar dock inte att föräldrarna och adoptivföräldrarna kommer överens om att barnet kan ha kontakt med de ursprungliga föräldrarna efter adoptionen (prop. 2017/18:121 s. 51). Regeringen konstaterar att det inte finns förutsättningar att överväga frågor om adoption i detta lagstiftningsärende.

I fråga om att socialnämnden enligt nuvarande bestämmelser i SoL och LVU ska överväga frågan om vårdnadsöverflyttning när den unge varit placerad i samma familjehem i tre år, framför *Södertälje kommun* att tre år är en lång tid i ett barns liv och kommunen anser att då det handlar om en uppväxtplacering skulle denna tid kunna kortas ner för att ge barnet och de nya familjehemsföräldrarna möjlighet att knyta an på ett bra sätt. Enligt beslut den 29 april 2020 har Socialdepartementet uppdragit åt en särskild utredare att utreda hur principen om barnets bästa kan stärkas i samband med bedömningen av om vården enligt LVU ska upphöra. I uppdraget ingår bland annat att se över om det finns behov av att tidigarelägga socialnämndens skyldighet att överväga överflyttning av vårdnaden (S2020/03820). Regeringen avser därför inte att behandla frågan här.

Riksförbundet för Familjers Rättigheter ser stora risker med att samhällsvården kan komma att arbeta för att tillfredsställa familjehemsföräldrarnas behov och intressen snarare än att fokusera på samverkan och vad som är livslångt bäst för barnet. Som redogörs för ovan syftar bestämmelserna om vårdnadsöverflyttning till att förhindra att placerade barn som har rotat sig i ett familjehem blir uppryckta från en miljö där de har funnit sig till rätta och känner en större trygghet och känslomässig förankring än i det tidigare hemmet. Genom vårdnadsöverflyttning kan det skapas bättre förutsättningar för kontinuitet och trygghet i vården. Som framgår av 6 kap. 8 § FB ska överflyttning av vårdnaden ske endast om det är uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till dem som tagit emot barnet. Det innebär att inga andra intressen får gå före. Mot denna bakgrund anser regeringen att det inte finns risk för sådana problem som Riksförbundet för Familjers Rättigheter nämner.

5 Socialnämndens skyldighet att överväga vården bör inte ändras

Regeringens bedömning: Bestämmelserna i socialtjänstlagen och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga om att socialnämnden minst var sjätte månad ska överväga om vården behövs och hur den bör inriktas och utformas bör inte ändras.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att socialnämndens skyldighet att överväga om vården behövs och hur den bör inriktas och utformas ska ersättas med en skyldighet för den unges särskilda socialsekreterare att rapportera till socialnämnden om hur barnets behov tillgodoses, hur vårdnadshavarnas förhållanden utvecklar sig och, om vården ska fortsätta, hur den bör inriktas och utformas.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser, däribland *Riksdagens ombudsmän*, *Göteborgs universitet*, *Maskrosbarn*, *Sveriges advokatsamfund*, *Barnombudsmannen*, *Sveriges Kommuner och Regioner* och *Ekebro utveckling* lämnar synpunkter på förslaget. Enligt *Riksdagens ombudsmän* bör det i det fortsatta arbetet med betänkandet klargöras att den rapport som lämnas till socialnämnden ska bli föremål för behandling i nämnden och att den behandlingen ska dokumenteras enligt kommunalagens bestämmelser om nämndens protokoll. Vidare anser Riksdagens ombudsmän att det varken är nödvändigt eller lämpligt att i lagen ange vem som ska lämna rapporten till nämnden. En bättre ordning är att nämnden själv får bestämma om det eftersom de problem som kan uppstå om barnet undantagsvis inte har någon socialsekreterare då undviks.

Göteborgs universitet nämner att den nuvarande skyldigheten att överväga om vård fortfarande behövs enligt empiriska studier har visat sig leda till oro bland barn och unga för att vården drastiskt kommer att upphöra. Det är enligt Göteborgs universitet givetvis bra att en sådan oro undanröjs. Mot detta står att det, om skyldigheten att överväga vården avskaffas, finns risk att vården av barnet utanför det egna hemmet kommer att pågå under längre tid än nödvändigt.

Barnombudsmannen påpekar att även barnets inställning till vården och dess inriktning ska redovisas i rapporten. *Maskrosbarn* anser att förslaget kan leda till en ökad trygghet för de barn som är placerade men menar att det krävs en översyn kring barnets särskilda socialsekreterare och hur den rollen fungerar när det gäller kontakt och förtroende. *Sveriges advokatsamfund* pekar på behovet av ökad transparens och anser att det bör införas ett krav på att rapporteringen ska vara skriftlig och att vårdnadshavare/föräldrar, barn och unga ska ha möjlighet att ta del av rapporteringen.

Enligt *Sveriges Kommuner och Regioner* gäller bestämmelsen i 6 kap. 8 § SoL om att nämnden minst var sjätte månad ska överväga om vården behövs och hur vården bör inriktas och utformas, såvitt framkommer av förarbetena, även barn som bor i ett annat hem än det egna efter medgivande av socialnämnden, s.k. privatplaceringar. Enligt *Sveriges Kommuner och Regioner* kan dessa barn inte anses vårdas i ett annat hem än det egna. Dessa barn har inte heller någon särskild socialsekreterare

enligt 6 kap. 7 c § SoL. Vem som ska rapportera till socialnämnden i dessa fall är således oklart. *Ekebro utveckling* instämmer att begreppet övervägande är olämpligt men ifrågasätter om begreppet rapport är ett bra alternativ eftersom det inom socialtjänsten kan associeras med en Lex Sarah-rapport.

Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa och Civil Rights Defenders, som yttrar sig tillsammans, avstyrker förslaget och anser att begreppet överväga bör finnas kvar för att påminna nämnden om dess ansvar att utifrån de rapporter nämnden får, överväga om en omprövning eller förändring av vården behöver göras.

Majoriteten av övriga remissinstanser tillstyrker eller invänder inte mot utredningens förslag.

Skälen för regeringens bedömning

Innebörden av socialnämndens övervägande

Av 13 § första stycket LVU framgår att om den unge beretts vård med stöd av 2 § LVU, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas. Motsvarande bestämmelse finns i 6 kap. 8 § första stycket SoL. Utredningen föreslår att kravet på att överväga vården ersätts med en rapporteringsskyldighet till nämnden. Enligt utredningen är begreppet övervägande otydligt och kan i vissa fall skapa osäkerhet hos barn, föräldrar och familjehemsföräldrar. Även i professionella sammanhang förväxlas ibland övervägande med omprövning. Genom att i stället beskriva förfarandet som en information till socialnämnden uppnås enligt utredningen en bättre överensstämmelse med dagens praktik, utan att det strider mot de intentioner som finns med dagens bestämmelse. Utredningen föreslår därför att barnets särskilda socialsekreterare minst en gång var sjätte månad ska rapportera till socialnämnden om hur barnets behov tillgodoses, hur vårdnadshavarnas förhållanden utvecklar sig och, om vården ska fortsätta, hur den bör inriktas och utformas.

Bestämmelsen i 13 § första stycket LVU, och motsvarande bestämmelse i 6 kap. 8 § första stycket SoL, innebär en skyldighet för socialnämnden att regelbundet hålla sig underrättad och bedöma om vården fortfarande behövs. Det innebär att det ankommer på den tjänsteman vid förvaltningen, som har den närmare uppsikten över vården, att minst en gång i halvåret anmäla till nämnden hur vården har bedrivits och hur barnets och föräldrarnas förhållanden utvecklar sig. Särskild uppmärksamhet bör ägnas frågorna om föräldrarnas inställning till fortsatt vård i familjehemmet. Avsikten med tjänstemannens anmälan till socialnämnden är inte att den alltid ska leda fram till ett formellt beslutsförfarande. Det är först när nämnden finner anledning att ifrågasätta behovet av fortsatt vård som en prövning i nämnd ska ske. Finner alltså socialnämnden vid sina överväganden att frågan bör prövas i nämnden, ska den ta initiativ till att behövliga kompletteringar av utredningen görs, varvid förvaltningslagens bestämmelser om parts rätt till insyn, kommunikation, parts rätt att meddela sig muntligt m.m. ska iakttas, samt därefter fatta beslut i saken. Det beslut som nämnden därefter fattar får överklagas. Finner nämnden vid sina överväganden att anmälan om vården inte ger anledning till någon åtgärd av nämnden, kan nämnden lägga anmälan till handlingarna utan

beslut i saken (prop. 1989/90:28 s. 114 och 115). Socialnämndens övervägande ska dokumenteras i nämndens protokoll och i den unges akt (se 11 kap. 5 § SoL, 4 kap. 9 § SOSFS 2014:5 och JO 1998/99 s. 296, dnr 4815-1996).

Socialnämndens regelbundna överväganden kan i vissa fall bidra till osäkerhet och ovisshet för både barn, vårdnadshavare och familjehem. Det gäller både i de fall där barnet rotat sig i familjehemmet och behöver få veta om det får stanna kvar och i de fall barnet på sikt förväntas kunna återvända hem. Övervägandet förutsätter att socialtjänsten aktivt följer den pågående vården genom personlig och kontinuerlig kontakt med barnet, vårdnadshavare och familjehemsföräldrarna. Övervägande måste ske med stor omsorg med hänsyn till vad det betyder för barnet (prop. 2012/13:10 s. 81).

I syfte att öka förutsägbarheten för både barn, vårdnadshavare och vårdgivare samt skapa större öppenhet kring de bedömningar som görs i samband med att behovet av fortsatt vård övervägs och därmed skapa långsiktiga och stabila lösningar för barnet, gäller sedan den 1 januari 2013 att socialnämnden även ska överväga hur vården ska inriktas och utformas. Det innebär att nämnden utifrån barnets bästa också ska överväga om vården bör fortsätta på längre sikt och hur den i sådana fall bör inriktas och utformas. Härigenom är det möjligt att även låta övervägandet inbegripa frågan om det är möjligt att inom en rimlig framtid kunna återförena barnet med dess föräldrar. I vissa fall kan övervägandet emellertid leda fram till att en återförening inte är möjlig vid tidpunkten för övervägandet. Under sådana omständigheter kan det finnas behov av att, bl.a. utifrån de överväganden som gjorts beträffande vården, ändra utformningen av såväl vårdplan som genomförandeplan. Även om huvudregeln ska vara att vården ska inriktas på en återförening, kan dock förhållandena i ett enskilt fall vara sådana, särskilt med beaktande av barnets behov av en stabil och trygg uppväxt, att en återförening inte bedöms vara till barnets bästa (prop. 2012/13:10 s. 82).

Socialnämndens ansvar bör utifrån ett rättssäkerhetsperspektiv inte förändras

När rätten har beslutat om vård enligt LVU övergår ansvaret för den unge på socialnämnden, och det är nämnden som ansvarar för att den unge får den vård och omsorg som han eller hon behöver. För att nämnden ska kunna uppfylla sitt ansvar behöver nämnden noga följa vården (se 13 a § LVU). Enligt 21 § LVU ska vård enligt lagen upphöra när den inte längre behövs. Det är således den unges behandlingsbehov som ska vara bestämmande för hur lång tid vården ska bestå. Det ligger inom nämndens ansvar att se till att vården inte pågår längre än nödvändigt med hänsyn till omständigheterna. Det är därför viktigt att nämnden får sådan insyn i hur vården bedrivs och att nämnden kontinuerligt kan följa vården (prop. 1979/80:1 s. 587).

För att kunna avgöra när vården inte längre behövs är det viktigt att socialnämnden har insyn i vården och aktivt följer den. De regelbundna övervägandena fyller således en viktig funktion, inte minst ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Genom att nämnden ska överväga om vården behövs är nämnden ålagd en aktiv handling, som består av att regelbundet hålla

sig underrättad om och bedöma om vården behövs. Regeringen anser att det finns en risk att utredningens förslag medför en förändring av socialnämndens ansvar i detta avseende. Att undanröja den oro som kan uppstå är givetvis angeläget, men att göra det genom att ersätta socialnämndens skyldighet att överväga vården med en rapporteringsskyldighet till nämnden skulle, som även påpekas av *Göteborgs universitet*, kunna leda till att relevanta överväganden om vården uteblir och att vården därför pågår längre än nödvändigt men även till att vården upphör fast den fortfarande behövs. Regeringen anser därför, i likhet med *Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa* och *Civil Rights Defenders*, att det är viktigt att nämndens nuvarande ansvar inte förändras.

I syfte att motverka den osäkerhet som kan uppstå i samband med övervägandet av vården har regeringen övervägt att införa en rapporteringsskyldighet och samtidigt behålla kravet på övervägande. Rapporteringsskyldigheten kan dock inte, som påpekas av *Riksdagens ombudsmän* och *Sveriges Kommuner och Regioner*, kopplas till barnets särskilda socialsekreterare eftersom det inte alltid finns en sådan utsedd (se 6 kap. 7 c § SoL). Att införa en rapporteringsskyldighet och samtidigt behålla kravet på övervägande anser regeringen inte heller är en ändamålsenlig ändring för att förtydliga socialnämndens förfarande och det kommer inte att leda till minskad osäkerhet.

Av förarbetena framgår tydligt att förfarandet innebär att den tjänsteman vid förvaltningen som har den närmare uppsikten över vården minst en gång i halvåret ska anmäla till nämnden hur vården har bedrivits och hur barnets och föräldrarnas förhållanden utvecklar sig, och att avsikten med tjänstemannens anmälan till socialnämnden inte är att den alltid ska leda fram till ett formellt beslutsförfarande (prop. 1989/90:28 s. 114). Socialnämndens övervägande måste dessutom ske med stor omsorg med hänsyn till vad det betyder för barnet. Socialstyrelsen har även i sin LVU-handbok för socialtjänsten förtydligat vad socialnämndens övervägande innebär.

Mot denna bakgrund anser regeringen att det kan finnas andra lämpliga åtgärder än lagstiftning för att komma till rätta med den osäkerhet som i vissa fall kan uppstå i samband med nämndens övervägande. Regeringen avser att följa frågan och överväga ytterligare insatser. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att lagstiftningen inte bör ändras i enlighet med utredningens förslag.

Enligt *Maskrosbarn* krävs en översyn kring barnets särskilda socialsekreterare och hur den rollen fungerar när det gäller kontakt och förtroende. Enligt regeringens mening finns det inte möjlighet att ta ställning till denna fråga inom ramen för detta lagstiftningsärende.

6 Särskilda lämplighetskrav ställs på det offentliga biträdet

Regeringens förslag: Det ska ställas särskilda lämplighetskrav på det offentliga biträdet för den unge i mål och ärenden enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget ska få förordnas.

Begreppet social distriktsnämnd ska tas bort i bestämmelsen om offentligt biträde.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att det utöver krav på särskild lämplighet på grund av kunskaper och erfarenheter införs ett krav på lämplighet på grund av personliga egenskaper. Utredningen föreslår inte att det ska införas ett krav på att det offentliga biträdet även i övrigt ska vara särskilt lämplig för uppdraget.

Remissinstanserna: Majoriteten tillstyrker eller har inte någon invändning mot utredningens förslag. Flera remissinstanser, däribland *Domstolsverket* och flera förvaltningsdomstolar, ifrågasätter dock hur förslaget ska kunna tillämpas i praktiken och pekar på svårigheten att avgöra om biträdet uppfyller lämplighetskraven. Även *Kammarrätten i Göteborg* anser att det kan vara svårt för förvaltningsrätterna att införa rutiner som medför att de personer som förordnas faktiskt uppfyller kraven. Vidare påpekar Kammarrätten i Göteborg att även yngre jurister bör kunna komma i fråga om de t.ex. utifrån annan erfarenhet och relevant utbildning bedöms lämpliga. *Förvaltningsrätten i Uppsala* ser en risk att det, åtminstone inledningsvis, kommer att vara en liten krets av jurister som återkommande förordnas. Vidare uppger Förvaltningsrätten i Uppsala att problem kan uppstå när ett förordnat biträde substituerar sitt uppdrag till en biträdande jurist som inte uppfyller kraven och menar att negativa konsekvenser i form av t.ex. uppskjutna förhandlingar och längre handläggningstider kan uppstå. *Förvaltningsrätten i Linköping* understryker att rätten redan nu, med anledning av bestämmelser i lagen (1996:1620) om offentligt biträde och rättshjälpslagen (1996:1619), endast bör utse den som är lämplig för uppdraget. Förvaltningsrätten anser vidare att förslaget kan medföra vissa praktiska problem, t.ex. vem som ska avgöra vem som är särskilt lämplig och om ett beslut att inte utse ett visst biträde ska kunna överklagas. Därutöver finns det enligt Förvaltningsrätten i Linköping risk för att det kan vara svårt att hitta ett tillgängligt biträde, i vart fall initialt. Även *Förvaltningsrätten i Umeå* uppger att det redan i dag kan vara svårt att förordna biträden. Både Förvaltningsrätten i Linköping och Förvaltningsrätten i Umeå anser därför att det bör övervägas om det i stället för ”får endast den förordnas som...” bör anges ”bör endast den förordnas som...”.

Förvaltningsrätten i Stockholm påpekar att det inte framgår hur de personliga egenskaperna ska manifesteras och inte heller hur domstolen ska kunna få kännedom om vilka offentliga biträden som är särskilt lämpliga. Det är enligt Förvaltningsrätten i Stockholm även oklart vilka kunskaper och erfarenheter som ska tillmätas betydelse.

Domstolsverket ställer sig tveksamt till att införa ett särskilt lämplighetskrav eftersom det riskerar att leda till praktiska problem för domstolarna, både när det gäller att ha information om och bedöma vilken kompetensnivå de offentliga biträdena har och i fråga om att bedöma vilka personliga egenskaper som uppfyller lämplighetskravet. *Kvinnors nätverk* anser att det bör förtydligas att det är önskvärt att ombuden träffar sina klienter fysiskt och *Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa* och *Civil Right Defenders* anser att det offentliga biträdet behöver komma in i processen på ett tidigare stadium. *Rädda Barnen* efterfrågar riktlinjer för genomförandet och anser att det behövs ett system för hur olämpliga företrädare ska kunna identifieras. *Sveriges Advokatsamfund* anser att bestämmelsen bör utformas i enlighet med 5 § lagen (1997:997) om särskild företrädare för barn och påpekar att normalt sett bör en advokat eller en biträdande jurist vara bäst lämpad att utses som offentligt biträde för barn och unga.

Förvaltningsrätten i Malmö avstyrker förslaget eftersom det medför praktiska svårigheter. Enligt Förvaltningsrätten i Malmö handlar det bland annat om när och hur de offentliga biträdena ska skaffa sina första erfarenheter och vem som ska värdera deras personliga egenskaper. För att kunna bedöma lämpligheten kommer det kanske bli nödvändigt att begära in intyg på att biträdet gått särskilda kurser. Det finns enligt Förvaltningsrätten i Malmö inte heller motsvarande krav i lagen (1988:870) om vård av missbrukare, i migrationsmål eller i mål om psykiatrisk tvångsvård. Det finns inte heller någon analys av hur det särskilda lämplighetskravet faktiskt tillämpas i tingsrätterna när det gäller särskild företrädare för barn. Vidare ställer sig Förvaltningsrätten i Malmö tveksam till att det görs ett urval av endast särskilt lämpliga och menar att det även kan rymmas en motsättning i att ställa ett sådant krav eftersom det förekommer att barnet önskar en viss advokat och med förslaget är det inte säkert att domstolen skulle bedöma denne som särskilt lämplig, dock utan att vara direkt olämplig. Frågan är då vad som är till barnets bästa, att domstolen utser ett annat men lämpligt biträde eller att barnets önskemål uppfylls.

Skälen för regeringens förslag

Förbättrade förutsättningar för barn och unga att få sina rättigheter tillgodosedda

I 39 § första stycket LVU finns bestämmelser om i vilka fall offentligt biträde ska förordnas i mål och ärenden enligt LVU. Offentligt biträde ska förordnas i mål och ärenden om beredande av vård, omedelbart omhändertagande, fortsatt omhändertagande, upphörande av fortsatt omhändertagande, upphörande av vård, flyttningsförbud, upphörande av flyttningsförbud, utreseförbud, upphörande av utreseförbud eller tillfälligt utreseförbud eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas. Offentligt biträde förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd eller social distriktsnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten (se 39 § fjärde stycket LVU). När offentligt biträde förordnas i mål och ärenden enligt LVU tillämpas lagen om offentligt biträde (se 1 § första stycket lagen om offentligt biträde). Bestämmelserna i den lagen gäller om inte annat är

särskilt föreskrivet (1 § andra stycket lagen om offentligt biträde). Behov av offentligt biträde i mål och ärenden om LVU kan prövas självmant av förvaltningsrätten, efter ansökan från enskild part eller efter anmälan från socialnämnden. Har den enskilde ansökt om offentligt biträde ska socialnämnden överlämna ansökan med ett eget yttrande till förvaltningsrätten (se 3 § lagen om offentligt biträde). Av 5 § samma lag följer att bestämmelserna i 26–29 §§ rättshjälpslagen om förordnande och byte av rättshjälpsbiträde och om ersättning till rättshjälpsbiträde ska tillämpas i fråga om offentligt biträde.

I syfte att förbättra barnets förutsättningar att få sina rättigheter tillgodosedda föreslår utredningen att det ska ställas särskilda lämplighetskrav på offentliga biträden för barn och unga i mål och ärenden enligt LVU. Förslaget innebär att endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget ska få förordnas som offentligt biträde. Utredningen tar sin utgångspunkt i att det i LVU inte ställs några särskilda krav på lämplighet eller särskild barnkompetens hos den som förordnas som offentligt biträde i LVU-mål och jämför med de krav som ställs på en särskild företrädare för barn som utses när en vårdnadshavare kan misstänkas för vissa brott mot barnet. Enligt 5 § lagen om särskild företrädare för barn får endast den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget. I förarbetena motiveras detta med att det för att få representera denna specifika grupp av barn krävs stor förmåga att sätta sig in i barnets situation, att kommunicera med barnet och vinna dess förtroende (prop. 1998/99:133 s. 33). Utredningen lyfter fram att dessa egenskaper även är viktiga när man ska representera barn och unga i mål om tvångsvård.

Enligt Riktlinjer från Europarådets ministerkommitté för ett barnvänligt rättsväsende, antagna av Europarådets ministerkommitté den 17 november 2010, bör juridiska biträden som företräder barn ha utbildning i och kunskaper om barns rättigheter och därmed relaterade frågor, få fortlöpande och fördjupande utbildning och kunna kommunicera med barn på deras nivå av förståelse.

Som påpekas av *Förvaltningsrätten i Linköping* gäller redan i dag att offentliga biträden i mål och ärenden enligt LVU ska vara lämpliga. Det följer av 26 § rättshjälpslagen som anger att till rättshjälpsbiträde får förordnas en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan som är lämplig för uppdraget. Lämplighetskravet omfattar även den som är advokat eller biträdande jurist. Av förarbetena till bestämmelsen framgår att det inte finns några formella behörighetskrav utöver att den som förordnas ska vara lämplig. En verklig prövning av biträdets kvalifikationer ska alltid göras. Som huvudregel gäller att den som förordnas ska ha en juristexamen. För att en person som inte har en sådan examen ska komma i fråga som biträde krävs att han eller hon har stora kunskaper på ett särskilt område och att detta kan medverka till att angelägenheten behandlas på ett bättre och mer effektivt sätt än annars (se prop. 1996/97:9 s. 216).

Utredningens förslag är således inte sprunget ur att det saknas lämplighetskrav och inte heller att det framkommit brister i domstolarnas förordnanden av offentliga biträden. Vård enligt LVU är emellertid en ingripande åtgärd och ett barn som är aktuell för sådan vård befinner sig ofta i

en mycket utsatt situation. Den som företräder barnet behöver därför, på liknande sätt som den som företräder ett barn vars vårdnadshavare misstänkts för brott mot barnet, vara särskilt lämpad för uppdraget. I samband med de åtgärder som nu vidtagits och vidtas för att stärka barns och ungas trygghet vid placeringar utanför hemmet och som beskrivs i avsnitt 4.4, anser regeringen därför att det också finns skäl att genomföra utredningens förslag om att införa särskilda lämplighetskrav för det offentliga biträdet. Regeringen anser att sådana krav för offentliga biträden i mål och ärenden enligt LVU kan förbättra barns och ungas förutsättningar att få sina rättigheter tillgodosedda.

Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig bör förordnas

Utredningen föreslår att endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget ska få förordnas som offentligt biträde.

Flera remissinstanser anser dock att de särskilda lämplighetskrav som utredningen föreslår leder till praktiska svårigheter och nämner bland annat att det kan vara svårt för domstolarna att avgöra om de särskilda kraven är uppfyllda. Både *Domstolsverket* och *Förvaltningsrätten i Stockholm* ifrågasätter hur personliga egenskaper ska kunna manifesteras och bedömas.

Utredningen har som beskrivits ovan huvudsakligen utformat den föreslagna bestämmelsen med 5 § lagen om särskild företrädare för barn som förebild. Av den bestämmelsen följer att endast den får förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget. En sådan särskild företrädare ska som huvudregel förordnas vid en förundersökning i fråga om brott som kan leda till fängelse och som har begåtts mot ett barn om en vårdnadshavare kan misstänkas för brottet eller om det kan befaras att en vårdnadshavare på grund av sitt förhållande till den som kan misstänkas för brottet inte kommer att ta till vara barnets rätt (se 1 § lagen om särskild företrädare för barn). Av förarbetena till 5 § lagen om särskild företrädare för barn framgår att de särskilda kraven avser bland annat förmågan att utöva uppdraget så att barnets bästa sätts i främsta rummet och – i den mån som förutsättningar finns för det – hänsyn tas till barnets egen vilja. Stora krav ställs på förmågan att sätta sig in i barnets situation, att kommunicera med barnet och att vinna dess förtroende. De särskilda kraven gäller vidare förmågan att hantera en mycket känslig situation som ofta kan innefatta komplexa intressekonflikter. Den som ska utses bör ha stor integritet, kunna vinna förtroende både hos personal i förskolan eller skolan, tjänstemännen inom socialtjänsten, och – i möjligaste mån – hos vårdnadshavarna (se prop. 1998/99:133 s. 33). Regeringen anser att dessa egenskaper också är viktiga hos offentliga biträden i mål och ärenden enligt LVU. Det är viktigt att det offentliga biträde som ska företräda den unge kan sätta sig in i den unges situation och kan kommunicera med den unge på ett lättförståeligt och anpassat sätt. Vård enligt LVU är en ingripande åtgärd för både barnet och för barnets vårdnadshavare och det handlar ofta om komplexa situationer och svår bakomliggande problematik. Det offentliga biträdet behöver ha god förmåga att utöva uppdraget så att det

som bedöms vara barnets bästa i första hand beaktas. Det offentliga biträdet behöver även kunna skapa förutsättningar så att barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få dem beaktade i förhållande till barnets ålder och mognad tillgodoses.

För målsägandebiträden gäller enligt 4 § lagen (1988:609) om målsägandebiträde att endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas. I samband med att kompetenskraven för målsägandebiträden skärptes övervägdes om det skulle ställas krav på att målsägandebiträdet även på grund av personliga egenskaper skulle vara lämplig för uppdraget. Ett sådant krav infördes dock inte. Regeringen framhöll att det närmare måste kunna anges vilka personliga egenskaper som avses om ett sådant krav ska införas. Det kan dessutom vålla praktiska problem för domstolarna att bedöma en persons personliga egenskaper (se prop. 2017/18:86 s. 21). Mot denna bakgrund och även mot bakgrund av att flera remissinstanser har påtalat att förslaget leder till praktiska svårigheter och nämner att det kan vara svårt för domstolarna att avgöra om de särskilda kraven är uppfyllda anser regeringen att det inte bör ställas krav på att det offentliga biträdet på grund av personliga egenskaper är lämplig för uppdraget. I stället för att ställa krav på personliga egenskaper bör det krav som ställs vara, i enlighet med vad som gäller för målsägandebiträden, att den som förordnas, utöver att vara särskilt lämplig på grund av sina kunskaper och erfarenheter, även i övrigt måste vara särskilt lämplig för uppdraget. I det begreppet ryms bland annat att det offentliga biträdet ska ha förmåga att sätta sig in i den unges situation och att kunna kommunicera med den unge på ett lättförståeligt och anpassat sätt. Dessutom medför ordalydelsen att rätten kan ta hänsyn till andra omständigheter som talar för att en person är särskilt lämplig för uppdraget. Samtidigt innebär formuleringen att en person som har uppvisat dåligt omdöme eller på annat sätt inte är lämplig för uppdraget inte ska komma i fråga för ett förordnande. Regeringen föreslår därför att endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget ska få förordnas som offentligt biträde för den unge i mål och ärenden enligt LVU. Med kunskaper avses bland annat kunskap om barns utveckling och vilka behov och rättigheter barn har.

Förvaltningsrätten i Malmö tar upp situationen då barnet önskar ett visst biträde men domstolen bedömer att den personen inte är lämplig, dock utan att vara direkt olämplig. Förvaltningsrätten ställer sig frågande till vad som i en sådan situation är till barnets bästa. Av 26 § första stycket rättshjälpslagen följer att om den rättssökande själv har föreslagit någon som är lämplig, ska denne förordnas, om det inte finns särskilda skäl mot det. Domstolen måste alltså göra en lämplighetsbedömning även för den person som barnet föreslår. Kommer domstolen fram till att den person som barnet föreslår inte uppfyller de särskilda lämplighetskraven, bör den personen inte förordnas. Enligt regeringens mening torde domstolarna redan i dag ha erfarenhet av att hantera sådana situationer.

Ett par remissinstanser ifrågasätter vem som avgör om lämplighetskraven är uppfyllda. Det är den domstol som beslutar om förordnandet av offentligt biträde som också behöver göra en bedömning av om biträdet uppfyller lämplighetskraven. Av förarbetena följer dock att den som vill

förordnas som rättshjälpsbiträde har bevisbördan för att han eller hon uppfyller kraven (se prop. 1996/97:9 s 216).

Förvaltningsrätten i Uppsala uppger att problem kan uppstå när ett förordnat biträde substituerar sitt uppdrag till en biträdande jurist som inte uppfyller kraven och menar att negativa konsekvenser kan uppstå i form av t.ex. uppskjutna förhandlingar och längre handläggningstider. Domstolarna torde redan i dag ha erfarenhet av att hantera frågor om substitution utifrån det krav på lämplighet som gäller.

Förvaltningsrätten i Uppsala, *Förvaltningsrätten i Linköping* och *Förvaltningsrätten i Umeå* påpekar att förslaget kan leda till att det blir svårt att få tag på lämpliga offentliga biträden. Mot denna bakgrund anser både Förvaltningsrätten i Linköping och Förvaltningsrätten i Umeå att det bör övervägas att det i stället för ”får endast den förordnas som...” bör anges ”bör endast den förordnas som...”. Även om förslaget inledningsvis skulle kunna leda till att det för vissa domstolar på mindre orter blir svårare att förordna om offentliga biträden i mål och ärenden enligt LVU, anser regeringen att syftet med förslaget, att förbättra barnets förutsättningar att få sina rättigheter tillgodosedda, överväger de svårigheter som eventuellt uppstår. Som *Kammarrätten i Göteborg* påpekar bör de särskilda lämplighetskraven inte utesluta att yngre jurister kan förordnas om de utifrån annan relevant yrkeslivserfarenhet bedöms lämpliga. Exempel på sådan erfarenhet kan vara relevant arbete på en advokatbyrå eller en juristfirma där man regelbundet biträder barn och unga i LVU-mål.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen att det införs en bestämmelse i LVU om att endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig ska få förordnas som offentligt biträde för den unge i mål och ärenden enligt LVU. De nya särskilda lämplighetskraven ersätter inte de grundläggande krav på offentliga biträden som följer av lagen om offentligt biträde och rättshjälpslagen. Det innebär att de särskilda lämplighetskraven i mål och ärenden enligt LVU gäller utöver de krav som följer av 26 § rättshjälpslagen.

Förvaltningsrätten i Linköping lyfter frågan om huruvida ett beslut att inte utse ett visst biträde ska kunna överklagas. Som anges ovan innebär de nya särskilda lämplighetskraven inte att bestämmelserna i lagen om offentligt biträde och rättshjälpslagen inte ska tillämpas. Bestämmelser om överklagande i lagen om offentligt biträde och tillhörande praxis gäller således även för den nya bestämmelsen i LVU om särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden. *Kvinnors nätverk* framför att det bör förtydligas att det är önskvärt att det offentliga biträdet träffar den unge och *Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa* och *Civil Right Defenders* anser att det offentliga biträdet behöver komma in i processen på ett tidigare stadium, redan så fort socialnämnden börjar överväga ett omhändertagande. Enligt regeringens mening är detta frågor som inte kan hanteras inom ramen för nuvarande lagstiftningsarbete. Vad gäller det sistnämnda kan det dock nämnas att socialnämnden har en skyldighet att anmäla behov av biträde även om någon ansökan om LVU-vård inte har gjorts. Riksdagens ombudsmän har i flera beslut påpekat vikten av att socialnämnden inte dröjer med att vidarebefordra en ansökan om offentligt biträde eller vid behov självmant anmäler att det finns behov av biträde (se JO 1982/83, dnr 3358-1980, s. 188 och JO 1999/00, dnr 2410-1997, s. 264).

Sveriges Advokatsamfund anser att bestämmelsen bör utformas på samma sätt som 5 § i lagen om särskild företrädare för barn. Av den bestämmelsen framgår, förutom lämplighetskraven, att till särskild företrädare för barn får en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan förordnas. Regeringen anser att detta inte behöver framgå av den föreslagna bestämmelsen eftersom det redan följer av 26 § rätts-hjälpslagen.

Begreppet social distriktsnämnd bör tas bort från bestämmelsen

Slutligen föreslår utredningen att begreppet social distriktsnämnd tas bort från 39 § LVU. Regeringen instämmer i utredningens förslag och anser att begreppet bör tas bort. Begreppet är omodernt och av 2 kap. 4 § andra stycket SoL följer att vad som sägs i en författning om socialnämnd i förekommande fall gäller den eller de nämnder som kommunfullmäktige bestämt ska fullgöra kommunens uppgifter inom socialtjänsten. Någon ändring i sak är inte avsedd.

7 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 mars 2021.

Regeringens bedömning: Några särskilda övergångsbestämmelser behövs inte.

Utredningens förslag överensstämmer inte med regeringens förslag och bedömning. Utredningen föreslår att lagändringarna ska träda i kraft den 1 juli 2017 och att särskilda övergångsbestämmelser ska införas i den nya lag med särskilda bestämmelser om vård av unga som utredningen föreslår.

Remissinstanserna yttrar sig inte särskilt i frågan.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Det är angeläget att tryggheten för barn och unga som placeras i tidig ålder eller under lång tid ökar. Lagändringarna bör därför träda i kraft så snart som möjligt. Regeringen föreslår därför den 1 mars 2021 som ikraftträdandedag. Det tilltänkta datumet är baserat utifrån den process som föregår lagändringar. Till skillnad från utredningens förslag – som inkluderade att införa en ny lag med bestämmelser om vård av barn och unga – aktualiserar inte förslaget i denna proposition några frågor av övergångskaraktär som behöver regleras särskilt. För de barn som vid tidpunkten för ikraftträdandet har varit placerade i samma familjehem i tre år eller mer gäller att socialnämnden fortsättningsvis ska överväga frågan om vårdnadsöverflyttning årligen. Förslaget om särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden i mål och ärenden om LVU gäller för de biträden som förordnas från och med ikraftträdandedagen. Några särskilda övergångsbestämmelser behövs därför inte.

8.1 Ekonomiska konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslaget om att socialnämnden efter viss tid ska överväga frågan om vårdnadsöverflyttning årligen medför inte annat än marginella kostnadsökningar för kommunerna. För domstolarna kan både förslaget om att socialnämnden efter viss tid ska överväga frågan om vårdnadsöverflyttning årligen och förslaget om särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden komma att medföra ökade kostnader. Kostnaderna får dock anses rymmas inom befintliga ekonomiska ramar.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten instämmer i utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Förslaget om att socialnämnden efter viss tid ska överväga frågan om vårdnadsöverflyttning årligen innebär till viss del nya arbetsuppgifter för socialnämnden och därmed ökade kostnader. Socialnämnden har redan i dag ett stort ansvar för placerade barn och unga. Socialnämnden har en skyldighet att noga följa vården av barn och unga som vårdas i familjehem (se 6 kap. 7 b § SoL). Av bestämmelser i SoL och LVU följer också att socialnämnden har en löpande skyldighet att regelbundet hålla sig underrättad och bedöma om vården fortfarande behövs. De ytterligare arbetsuppgifter som förslaget medför får därför anses vara begränsade. Av förarbetena till de nuvarande bestämmelserna om socialnämndens skyldighet att överväga överflyttning av vårdnaden följer dessutom att om barnet inte rotat sig i familjehemmet efter tre år så att det kan vara till barnets bästa att vårdnaden överflyttas till familjehemmet, är det angeläget att frågan övervägs regelbundet (prop. 2002/03:53 s. 86). Mot denna bakgrund anser regeringen att de ökade kostnader som förslaget medför får anses vara marginella.

Som framgår av avsnitt 4.5 finns skäl att anta att frågan om vårdnadsöverflyttning inte övervägs i den utsträckning som lagstiftningen möjliggör. En tydlig lagstiftning om socialnämndens ansvar i detta avseende kan således bidra till att frågan övervägs oftare. Det kan i sin tur leda till att fler fall blir föremål för domstolens prövning. En ökning av antalet ärenden i domstol kan komma att medföra marginellt ökade kostnader för domstolarna. Kostnaderna bedöms dock inte vara större än att de rymms inom befintliga ekonomiska ramar.

Förslaget om särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden i mål och ärenden enligt LVU innebär att endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget ska få förordnas som offentligt biträde för barn och unga i mål och ärenden enligt LVU. Domstolarna har redan i dag en skyldighet att bedöma lämpligheten hos offentliga biträden, vilket följer av lagen (1996:1620) om offentliga biträden och av rätts hjälpslagen (1996:1619). Genom förslaget behöver domstolarna avgöra biträdets lämplighet utifrån särskilda bedömningsgrunder, vilket skulle kunna medföra att ytterligare tid behöver läggas på lämplighetsbedömningen. Enligt regeringens mening torde den ökade tidsåtgången dock vara begränsad. De ekonomiska konsekvenserna av för-

slaget bedöms därför som marginella och ryms inom befintliga ekonomiska ramar.

Regeringen anser att förslagen inte heller i övrigt kan antas ha några tydliga ekonomiska konsekvenser för myndigheter, regioner, företag eller enskilda.

8.2 Konsekvenser för barn

Regeringens bedömning: Förslaget om att socialnämnden efter viss tid ska överväga frågan om vårdnadsöverflyttning årligen innebär ökade förutsättningar för stabilitet och trygghet i vården. Förslaget om särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden i mål och ärenden enligt LVU förbättrar barns och ungas möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Majoriteten instämmer i utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Barn och unga i samhällets vård är en särskilt utsatt grupp. Barn som placeras i familjehem i tidig ålder eller som blir kvar under lång tid i samhällets vård måste få en så förutsägbar och trygg situation som möjligt. Regeringen anser att en vårdnadsöverflyttning skapar bättre förutsättningar för kontinuitet och trygghet i vården. Det är därför viktigt att frågan om vårdnadsöverflyttning övervägs i den utsträckning som lagstiftningen ger utrymme för. En tydlig lagstiftning om socialnämndens skyldighet att överväga frågan om vårdnadsöverflyttning efter det att den unge varit placerad i samma familjehem under tre år kan bidra till att övervägandena görs i större utsträckning, vilket i sin tur kan leda till att antalet vårdnadsöverflyttningar ökar.

Enligt artikel 6 i barnkonventionen ska konventionsstaterna till det yttersta av sin förmåga säkerställa barnets överlevnad och utveckling. I enlighet med artikel 3 i barnkonventionen ska, vid alla åtgärder som rör barnet, i första hand beaktas det som bedöms vara barnets bästa. En tydlig lagstiftning om socialnämndens ansvar att efter viss tid överväga frågan om vårdnadsöverflyttning kan också förväntas leda till en mer kontinuerlig och strukturerad bedömning av vad som är till det enskilda barnets bästa vad gäller vården, samt öka barnets möjlighet till kontinuitet, stabilitet och möjlighet till utveckling under uppväxten.

Vad gäller förslaget om särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden för barn och unga i mål och ärenden enligt LVU kan förslagen förväntas förbättra barns och ungas möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda. Det gäller inte minst barnets rätt att komma till tals och att barnets åsikter tillmäts betydelse i förhållande till ålder och mognad, vilket följer av artikel 12 i barnkonventionen.

Sammantaget bedömer regeringen, i likhet med utredningen, att förslagen stärker barnrättsperspektivet för placerade barn och unga.

Regeringens bedömning: Förslaget har inte några avgörande konsekvenser för jämställdheten.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser uttalar sig specifikt om den bedömning som är aktuell här.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen delar utredningens bedömning att ett stärkt barnrättsperspektiv inom tvångsvården innebär ett starkare fokus på barns och ungas individuella rättigheter och behov, vilket innefattar förhållanden som kan vara olika bland flickor och pojkar. Det saknas uppgifter om hur stor andel av de unga som berörs av förslagen är flickor respektive pojkar. Av statistik från Socialstyrelsen framgår dock att pojkar är i majoritet inom samtliga placeringsformer.

Enligt regeringens bedömning har förslagen inte några avgörande konsekvenser för jämställdheten.

8.4 Övriga konsekvenser

Regeringens bedömning: Förslagen medför inte några konsekvenser för de övriga områden som anges i 14 och 15 §§ kommittéförordningen.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser uttalar sig specifikt om den bedömning som är aktuell här.

Skälen för regeringens bedömning: Förslaget om att socialnämnden efter viss tid ska överväga frågan om vårdnadsöverflyttning årligen innebär ett nytt åliggande för socialnämnden och en inskränkning i den kommunala självstyrelsen. Förslaget syftar till att öka tryggheten för placerade barn och unga och ligger i linje med uttalanden i förarbetena om att det är angeläget att frågan om vårdnadsöverflyttning, efter det att barnet varit placerad i samma familjehem under tre år, övervägs regelbundet (prop. 2002/03:53 s. 86). Socialnämnden har i dag en skyldighet att noga följa vården av barn och unga som är placerade i familjehem och uppgiften att överväga frågan om vårdnadsöverflyttning rör till viss del en begränsad grupp av barn. Mot denna bakgrund anser regeringen att förslaget utgör ett proportionellt ingrepp i den kommunala självstyrelsen.

Förslagen bedöms inte ha några betydande konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet, för sysselsättning och offentlig service i olika delar av landet, för små företags arbetsförutsättningar, konkurrensförmåga eller villkor i övrigt i förhållande till större företag eller för möjligheterna att nå de integrationspolitiska målen.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

13 § Har den unge beretts vård med stöd av 2 §, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vård enligt lagen fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.

Har den unge beretts vård med stöd av 3 §, ska socialnämnden inom sex månader från dagen för verkställighet av vårdbeslutet pröva om vård med stöd av lagen ska upphöra. Denna fråga ska därefter prövas fortlöpande inom sex månader från senaste prövning.

När den unge har varit placerad i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. *Därefter ska frågan övervägas årligen.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om socialnämndens ansvar att följa upp vård enligt 2 eller 3 §.

Av *tredje stycket* följer att när den unge har varit placerad i samma familjehem under tre år ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka hos tingsrätten om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken (se vidare prop. 2002/03:53 s. 106). Av 6 kap. 8 § föräldrabalken framgår att om ett barn har stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet och det är uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet eller någon av dem, ska rätten utse denne eller dessa att såsom särskilt förordnade vårdnads-havare utöva vårdnaden om barnet. Det finns ingen absolut tidsgräns för när ett barn kan anses ha vårdats stadigvarande i ett familjehem. I förarbetena uttalas att det krävs att barnet har fått en så pass stark bindning till sitt nya hem att det uppfattar det som sitt eget (se vidare prop. 1981/82:168 s. 70).

I förarbetena till tredje stycket anges att det inte kan uteslutas att det kan behövas längre tid än tre år i familjehemmet för att barnet ska ha rotat sig så att det kan anses vara till barnets bästa att vårdnaden flyttas över till familjehemmet, men att det är angeläget att överväganden om detta sker regelbundet (se prop. 2002/03:53 s. 86). I linje med detta kompletteras nu socialnämndens skyldighet att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden när den unge har varit placerad i samma familjehem under tre år med en skyldighet att även efter denna tidpunkt årligen överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden.

Ordet särskilt i tredje stycket markerar att bestämmelserna där inte är uttömmande i den meningen att en ansökan om överflyttning av vårdnaden endast kan göras vid dessa tillfällen. En ansökan om överflyttning av vårdnaden kan övervägas innan placeringen varat i tre år (se bet. 2002/03:SoU15 s. 49). Överväganden kan också göras oftare än en gång per år när det finns behov av det.

Motsvarande bestämmelse finns i 6 kap. 8 § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453). Prop. 2020/21:35

Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

39 § I mål och ärenden om beredande av vård enligt 2 eller 3 §, omedelbart omhändertagande enligt 6 eller 6 a §, fortsatt omhändertagande enligt 9 a §, upphörande av fortsatt omhändertagande enligt 9 b §, upphörande av vård enligt 21 §, flyttningsförbud enligt 24 §, upphörande av flyttningsförbud enligt 26 §, utreseförbud enligt 31 a §, upphörande av utreseförbud enligt 31 c § eller tillfälligt utreseförbud enligt 31 d § eller vid överklagande enligt 41 § första stycket 1 ska offentligt biträde förordnas för den som åtgärden avser samt för dennes vårdnadshavare, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Till offentligt biträde för den unge får endast den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget.

Behövs offentligt biträde både för den unge och för dennes vårdnadshavare, förordnas gemensamt biträde, om det inte finns motstridiga intressen mellan dem.

Vid överklagande enligt 42 § ska offentligt biträde förordnas för den som är under 15 år och som åtgärden avser, om det inte måste antas att behov av biträde saknas.

Offentligt biträde förordnas av den domstol som handlägger målet. I ärenden hos socialnämnd förordnas offentligt biträde av förvaltningsrätten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om offentligt biträde i ärenden hos socialnämnden och i mål i förvaltningsdomstol enligt denna lag.

I ett nytt *andra stycke* införs särskilda lämplighetskrav för den som ska förordnas som offentligt biträde för den unge. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter och även i övrigt är särskilt lämplig för uppdraget får förordnas för den unge.

Det ankommer på rätten att säkerställa att den som förordnas till offentligt biträde i ett visst fall har rätt kvalifikationer för uppdraget. Uppdraget som offentligt biträde kräver kunskaper om beslutsprocessen enligt lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, förkortad LVU, barns utveckling och vilka behov och rättigheter de har. Advokater bör som huvudregel anses uppfylla kraven på kompetens och erfarenhet, liksom andra jurister som saknar advokattitel men som har relevant yrkeslivserfarenhet, t.ex. som offentligt biträde i förvaltningsdomstol, som företrädare för barn och unga i andra processuella sammanhang eller genom annat relevant arbete på en advokatbyrå eller en juristfirma där man regelbundet biträder barn och unga i LVU-mål. Det kan normalt inte anses lämpligt att nyutexaminerade jurister som precis har tillträtt en anställning på advokatbyrå eller juristfirma uppträder som offentliga biträden för barn och unga i LVU-mål.

Kravet på att den som ska förordnas även i övrigt ska vara särskilt lämplig för uppdraget innebär att rätten vid lämplighetsbedömningen ska ta hänsyn även till andra omständigheter än relevanta kunskaper och erfarenheter. Det offentliga biträdet bör ha förmåga att sätta sig in i den unges situation och att kunna kommunicera med den unge på ett lättförståeligt och anpassat sätt. Dessutom bör uppdraget utövas så att barnets bästa sätts i främsta rummet och – i den mån som förutsättningar finns för det – hänsyn tas till den unges egen vilja. Kravet på att biträdet även i övrigt ska vara särskilt lämpligt innebär också att om det tilltänkta biträdet

förvisso uppfyller kraven på kunskap och erfarenhet men har uppvisat dåligt omdöme eller agerat olämpligt, bör han eller hon inte förordnas. Lämplighetskraven gäller även när ett gemensamt biträde förordnas för den unge och dennes vårdnadshavare.

När offentligt biträde förordnas i mål och ärenden enligt LVU tillämpas lagen (1996:1620) om offentligt biträde och bland annat vad som föreskrivs om rättshjälpsbiträde i 26 § rättshjälpslagen (1996:1619), se 1 och 5 §§ lagen om offentligt biträde. I 26 § rättshjälpslagen anges att till rättshjälpsbiträde får förordnas en advokat, en biträdande jurist på advokatbyrå eller någon annan som är lämplig för uppdraget. De nya särskilda lämplighetskraven ersätter inte dessa grundläggande krav på offentliga biträden. Det innebär att de särskilda lämplighetskraven gäller utöver de lämplighetskrav som följer av 26 § rättshjälpslagen. Kraven i 26 § rättshjälpslagen behandlas i prop. 1996/97:9 s. 216.

De hittillsvarande andra–fjärde styckena blir *tredje–femte styckena*. Vidare ändras femte stycket på så sätt att social distriktsnämnd tas bort. Enligt 2 kap. 4 § andra stycket socialtjänstlagen (2001:453) gäller vad som sägs i en författning om socialnämnd i förekommande fall den eller de nämnder som kommunfullmäktige bestämt ska fullgöra kommunens uppgifter inom socialtjänsten. Någon ändring i sak är inte avsedd.

Övervägandena finns i avsnitt 6.

9.2 Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

6 kap.

8 § Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, ska socialnämnden minst en gång var sjätte månad överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.

När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. *Därefter ska frågan övervägas årligen.*

Paragrafen innehåller bestämmelser om socialnämndens ansvar att följa upp vården av barn som placerats utanför hemmet med stöd av socialtjänstlagen.

Av *andra stycket* följer att när ett barn har varit placerat i samma familjehem under tre år ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka hos tingsrätten om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken (se vidare prop. 2002/03:53 s. 109). Av 6 kap. 8 § föräldrabalken framgår att om ett barn har stadigvarande vårdats och fostrats i ett annat enskilt hem än föräldrahemmet och det är uppenbart att det är bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå och att vårdnaden flyttas över till den eller dem som har tagit emot barnet eller någon av dem, ska rätten utse denne eller dessa att såsom särskilt förordnade vårdnadshavare utöva vårdnaden om barnet. Det finns ingen absolut tidsgräns för när ett barn kan anses ha vårdats stadigvarande i ett familjehem. I förarbetena till föräldrabalken uttalas att det krävs att barnet har fått en

så pass stark bindning till sitt nya hem att det uppfattar det som sitt eget (se vidare prop. 1981/82:168 s. 70). Prop. 2020/21:35

I förarbetena till andra stycket anges att det inte kan uteslutas att det kan behövas längre tid än tre år i familjehemmet för att barnet ska ha rotat sig så att det kan anses vara till barnets bästa att vårdnaden flyttas över till familjehemmet, men att det är angeläget att överväganden om detta sker regelbundet (se prop. 2002/03:53 s. 86). I linje med detta kompletteras nu socialnämndens skyldighet att särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden när ett barn har varit placerad i samma familjehem under tre år med en skyldighet att även efter denna tidpunkt årligen överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden.

Ordet särskilt i andra stycket markerar att bestämmelserna där inte är uttömmande i den meningen att en ansökan om överflyttning av vårdnaden endast kan göras vid dessa tillfällen. En ansökan om överflyttning av vårdnaden kan övervägas innan placeringen varat i tre år (se bet. 2002/03:SoU15 s. 49). Överväganden kan också göras oftare än en gång per år när det finns behov av det.

Motsvarande bestämmelse finns i 13 § tredje stycket lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Övervägandena finns i avsnitt 4.5.

Sammanfattning av betänkandet Barns och ungas rätt vid tvångsvård – förslag till ny LVU (SOU 2015:71) i relevanta delar

Tryggheten för långsiktigt placerade barn

Utredningen anser att lagstiftningen i högre grad måste ta hänsyn till vissa barns behov av stabilitet i sin uppväxt. Barnets behov av långsiktighet kan i många fall tillgodoses genom att föräldrarna, med adekvat stöd, kan förändra sin situation så att barnet inom rimlig tid kan återförenas med ursprungsfamiljen. Om möjligheten till återförening ter sig avlägsen är det viktigt att bedöma barnets framtida behov utifrån det perspektivet.

Antalet vårdnadsöverflyttningar till familjehemsföräldrar har stadigt ökat, men förekommer ändå i relativt liten utsträckning sett till antalet barn som är långvarigt placerade i familjehem. Efter tre år i samma familjehem ska socialnämnden överväga om en ansökan om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrarna ska göras, dvs. bedöma om det är uppenbart bäst för barnet att det rådande förhållandet får bestå. Utredningen anser att det behöver klargöras att vårdnadsöverflyttning ska övervägas återkommande om ansökan inte görs i samband med övervägandet efter att barnet bott i samma familjehem i tre år. Utredningen uppfattar även att det finns en osäkerhet om vad som ska vägas in i en bedömning av om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden. Därför föreslås att skälen som ska ligga till grund för socialnämndens ansökan om vårdnadsöverflyttning till familjehemsföräldrar ska förtydligas. Vid övervägande ska särskilt beaktas barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning, barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt samt deras inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med föräldrar och andra närstående.

Socialnämnden har skyldighet att överväga vård som ges med stöd av SoL eller med stöd av LVU på grund av förhållandena i hemmet. Såväl begreppet övervägande som förfarandet i sig är otydligt då det uppfattas som en omprövning och därmed kan bidra till otrygghet för barnet. Utredningen föreslår därför att kravet på övervägande ersätts med en skyldighet för barnets särskilda socialsekreterare att minst var sjätte månad rapportera till socialnämnden om hur barnets behov tillgodoses, hur vårdnads-havarnas förhållanden utvecklar sig och, om vården bör fortsätta, hur den bör inriktas och utformas.

Den rättsliga processen

I syfte att stärka barns och ungas möjligheter att få sina rättigheter tillgodosedda anser utredningen att det viktigt att den som företräder barnet i rättsprocessen är lämplig och har kunskap om barn för att kunna sätta sig in i barnets situation och kommunicera med barnet. Utredningen föreslår särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden i mål och ärenden enligt LVU. Endast den som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper ska få förordnas som offentligt biträde för barn och unga.

Förslag till lag (2017:00) med särskilda bestämmelser om vård av barn och unga

Härigenom föreskrivs följande

9 kap. Socialnämndens ansvar att följa och ompröva vården

3 § Har barnet beretts vård med stöd av 5 kap. 2 §, ska barnets särskilda socialsekreterare som avses i 6 kap. 7 c § socialtjänstlagen (2001:453), minst en gång var sjätte månad rapportera till socialnämnden om hur barnets behov tillgodoses, hur vårdnadshavarnas förhållanden utvecklar sig och, om vården ska fortsätta, hur den bör inriktas och utformas.

10 kap. Vårdnadsöverflyttning

1 § När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. Därefter ska frågan övervägas årligen i samband med rapporteringen enligt 9 kap. 3 §.

Vid övervägande enligt första stycket ska särskilt beaktas

- barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,
- barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt, samt
- familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med föräldrar och andra närstående.

14 kap. Handläggningen i socialnämnden och i domstol

11 § Till offentligt biträde för barn och unga får endast den förordnas som på grund av sina kunskaper och erfarenheter samt personliga egenskaper är särskilt lämplig för uppdraget.

1. Denna lag (nya lagen) träder i kraft den 1 juli 2017.
2. Genom lagen upphävs lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (gamla lagen).
3. För den som vid lagens ikraftträdande omfattas av åtgärder enligt den gamla lagen ska bestämmelserna i den nya lagen gälla. Särskilda befogenheter som har beslutats före ikraftträdandet fortsätter att gälla, dock med de tidsfrister och övriga regler för användandet som gäller för åtgärden enligt denna lag.

Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453)

- dels* att 16 kap. 7 § ska upphöra att gälla,
- dels* att 1 kap. 3 §, 5 kap. 1 §, 6 kap. 3, 7 b § och 8 §§, 10 kap. 4 och 6 §§, 11 kap. 3, 4 a samt 4 b §§ ska ha följande lydelse,
- dels* att det i lagen ska införas fyra nya paragrafer, 5 kap. 1 d och e §§, 6 kap. 1 b § och 11 kap. 3 a §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

8 §

Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, ska *socialnämnden* minst en gång var sjätte månad *överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.*

När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdsnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken.

Vårdas ett barn med stöd av denna lag i ett annat hem än det egna, ska *barnets särskilda socialsekreterare som avses i 6 kap. 7 c §*, minst en gång var sjätte månad *överväga om vården fortfarande behövs och hur vården bör inriktas och utformas.*

När barnet har varit placerat i samma familjehem under tre år från det att placeringen verkställdes, ska socialnämnden särskilt överväga om det finns skäl att ansöka om överflyttning av vårdsnaden enligt 6 kap. 8 § föräldrabalken. *Därefter ska frågan övervägas årligen i samband med rapporteringen enligt första stycket.*

Vid övervägande enligt andra stycket ska särskilt beaktas

- *barnets och familjehemsföräldrarnas inställning till en vårdnadsöverflyttning,*

- barnets relation till familjehemsföräldrarna och deras förmåga att tillgodose barnets behov av en trygg och god uppväxt, samt
- familjehemsföräldrarnas inställning till och förmåga att tillgodose barnets behov av kontakt med föräldrar och andra närstående.

Prop. 2020/21:35
Bilaga 2

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2017.

Förteckning över remissinstanserna

Remissinstanser som inkommit med yttrande

Riksdagens ombudsmän (JO), Riksrevisionen, Svea hovrätt, Helsingborgs tingsrätt, Stockholms tingsrätt, Varbergs tingsrätt, Kammarrätten i Göteborg, Kammarrätten i Sundsvall, Förvaltningsrätten i Malmö, Förvaltningsrätten i Uppsala, Förvaltningsrätten i Linköping, Förvaltningsrätten i Stockholm, Förvaltningsrätten i Umeå, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Polismyndigheten, Kriminalvården, Migrationsverket, Datainspektionen, Försäkringskassan, Socialstyrelsen, Inspektionen för vård och omsorg, Folkhälsomyndigheten, Statens institutionsstyrelse, Myndigheten för vård- och omsorgsanalys, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för internationella adoptionsfrågor, Barnombudsmannen, Skatteverket, Länsstyrelsen i Dalarnas län, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Statskontoret, Statens skolverk, Statens skolinspektion, Specialpedagogiska skolmyndigheten, Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor, Uppsala universitet, Lunds universitet, Göteborgs universitet, Stockholms universitet, Linköpings universitet, Örebro universitet, Borlänge kommun, Botkyrka kommun, Gotlands kommun, Göteborgs kommun, Helsingborgs kommun, Kungsbacka kommun, Lindesbergs kommun, Luleå kommun, Malmö kommun, Stockholms kommun, Strängnäs kommun, Strömsunds kommun, Sunne kommun, Södertälje kommun, Uppsala kommun, Växjö kommun, Älvdalens kommun, Örebro kommun, Stockholms läns landsting, Uppsala läns landsting, Södermanlands läns landsting, Östergötlands läns landsting, Jönköpings läns landsting, Kronobergs läns landsting, Kalmar läns landsting, Blekinge läns landsting, Skåne läns landsting, Hallands läns landsting, Västra Götalands läns landsting, Värmlands läns landsting, Örebro läns landsting, Västmanlands läns landsting, Dalarnas läns landsting, Gävleborgs läns landsting, Västernorrlands läns landsting, Jämtlands läns landsting, Västerbottens läns landsting, Norrbottens läns landsting, Akademikerförbundet SSR, Autism- och Aspergerförbundet, Barnens Rätt i Samhället, Familjerättssociomernas Riksförening, Familjevårdens Centralorganisation, Forum för familjevård, Föreningen Sveriges Socialchefer, Handikappförbunden, Kvinnors Nätverk, Maskrosbarn, Maskrosföräldrar, Nationell Samverkan för Psykisk Hälsa, Organisationen för vuxna adopterade och fosterbarn, Riksförbundet Attention, Riksförbundet för barn, unga och vuxna med utvecklingsstörning, Riksförbundet för Familjers Rättigheter, Riksförbundet för Förstärkt Familjehemsvård, Riksförbundet Gode män och Förvaltare, Riksförbundet för Samhällets Styvbarn, Riksföreningen för skolsköterskor, Rädda Barnen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Svenska Vård, Sveriges advokatsamfund, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges Kommuner och Landsting, Sveriges läkarförbund, UNICEF Sverige, Vårdföretagarna Almega

Remissinstanser som inte inkommit med yttrande

Alingsås kommun, Borgholms kommun, Eslövs kommun, Falkenbergs kommun, Forshaga kommun, Kalix kommun, Karlshamns kommun, Leksands kommun, Ljusdals kommun, Sollentuna kommun, Trosa kommun, Ystads kommun, Ängelholms kommun, Barnrättsbyrån, Familjehemmens Riksförbund, Famna, Fryshuset, Goda Företagare för Barn och Unga, Kommunala Företagens Samorganisation, Majblommans Riksförbund, Makalösa Föräldrar, Riksförbundet för Rättigheter, Frigörelse, Hälsa och Likabehandling, Röster för barn, Samarbetsorgan för etniska organisationer i Sverige, SUF-Kunskapscentrum, Svenska Barnläkarföreningen, Svenska Skolläkarföreningen, Trygga Barnen, Vision, Vårdförbundet

Instanser utöver remisslistan som inkommit med yttrande

Några privatpersoner, Schizofreniförbundet, Svenska rättspsykiatriska föreningen, Sveriges Tandläkarförbund, Föreningen socionomer inom familjehemsvården, Ekebro utveckling, Diabetesförbundet, Nordiska Kommittén för Mänskliga Rättigheter (NKMR), Vi äger, Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, Diskrimineringsombudsmannen (DO), Sveriges Psykologförbund, Saco-S-SiS, Nämndemannaföreningen vid Förvaltningsrätten i Stockholm, Svenska Föreningen för Barn- och Ungdomspsykiatri.

Lagrådets yttrande

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2020-09-30

Närvarande: F.d. justitierådet Ella Nyström samt justitieråden
Per Classon och Stefan Johansson

Regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden

Enligt en lagrådsremiss den 24 september 2020 har regeringen (Socialdepartementet) beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

3. lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga,
4. lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Förslagen har inför Lagrådet föredragits av rättssakkunniga Annika Pallvik Fransson, biträdd av departementssekreteraren Kajsa Laxhammar.

Lagrådet lämnar förslagen utan erinran.

Socialdepartementet

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 14 oktober 2020

Närvarande: statsminister Löfven, ordförande, och statsråden Lövin, Johansson, Baylan, Hallengren, Hultqvist, Andersson, Bolund, Damberg, Shekarabi, Ygeman, Eriksson, Linde, Ekström, Eneroth, Dahlgren, Nilsson, Lindhagen, Lind, Hallberg, Nordmark, Micko

Föredragande: statsrådet Lena Hallengren

Regeringen beslutar proposition Regelbundna överväganden av vårdnadsöverflyttning och särskilda lämplighetskrav för offentliga biträden